

Dr GLIGORIJE ZAJEČARANOVIĆ i dr LUKA PROŠIĆ: »FILOZOFIJA – UVOD U OSNOVNE POJMOVINE«, »Gradina«, Niš 1981.

Piše: Živojin Nikolić

Savremeni razvoj filozofije, a u prvom redu primarne filozofije našeg doba – marksizma, ukazuje na potrebu sigurnog pristupa i teorijskog, odnosno naučnog određenja svih bitnih pojmova iz ove oblasti, suštinske ne samo za čovekovu revolucionarnu misao, već i za njegovu revolucionarnu i stvaralačku praksu. Ovo utoliko pre što je stvaralačka primena marksizma obogatila filozofiju u celini, kako novim sadržajima, tako i novim pojmovima, od čijeg pravilnog i naučnog određenja zavisi u velikoj meri ne samo poimanje marksizma i njegovih novih sadržaja, već i njihova praktična primena u uslovima sve većeg jačanja filozofije u građenju novog, humanijeg sveta i razvijanju novih vrednosti čoveka i njegovog sveta.

Ova knjiga dr Gligorija Zaječaranovića i dr Luke Prošića prvo je sistematsko delo kod nas koje marksističko-dijalektički obrađuje osnovne filozofske kategorije (a ne ličnosti). Ono obrađuje i nove filozofske kategorije koje su nastajale u našoj samoupravnoj praksi i praksi dosadašnje primene marksizma. Treba posebno naglasiti da su kod nas do sada pisane samo ili monografije o pojedinim problemima ili ličnostima, ili udžbenici filozofije, a najčešće zbornici već objavljenih manjih radova.

U pet dijalektički povezanih poglavlja sažet je raznovrstan, aktuelan i značajan sadržaj, tako da čini celinu ovog prvog izvornog sistematskog marksističkog određenja osnovnih pojmova, odnosno kategorija filozofije.

Prvo poglavlje odnosi se na POJAM FILOZOFIJE, započinjući pitanjem i odgovorom šta je filozofija, a završavajući se marksističkim određenjem konkretne dijalektičko-kritičke metode i oblika filozofskog iskazivanja. Od posebne naučne vrednosti je određenje pojma marksističke filozofije, prema kojem je ona »... savremeni naučni pogled na svet, ideološko i metodološko oruđe radničke klase i drugih progresivnih socijalističkih snaga u borbi za menjanje sveta, ukidanje klasnog i uspostavljanje komunističkog društva. Ona (marksistička filozofija – Ž. N.) je izraz visokog teorijskog razvika filozofije kao oblika društvene svesti, a ujedno izraz realnog praktičnog humanizma. Kao nauka ona teži ka saznanju najopštnijih odredaba, zakona i principa prirode, društva i mišljenja u njihovom menjanju i razviku...« Istakli smo određenje ovog prvog pojma u uvodnom delu knjige, a ono jasno pokazuje u kojem smislu nauke i marksizma se kreću i druga određenja autora, takođe bitnih kategorija i pojmova iz oblasti na koje se odnose.

Prvo poglavlje ove po mnogo čemu osobene knjige u savremenoj marksističkoj literaturi, s razlogom je i najobimnije, jer se odnosi na jedan složen, naučno »osetljiv« i umnogome nov, do sada nedovoljno obrađen sadržaj.

U odeljku *Filozofija i pogled na svet* od posebnog je značaja odredba marksističkog pogleda na svet kao humanističkog i naučnog, »koji je u skladu sa današnjim stepenom razvoja nauka...«, a ujedno služi kao rukovodstvo za akciju u revolucionarnoj borbi radničke klase, radnih ljudi uopšte i njihove avangarde, za socijalizam i samoupravljanje.

Posebnu pažnju zaslužuje i odeljak *Filozofija i drugi oblici društvene svesti*, zatim odeljak *Filozofija i praktična revolucionarna delatnost*. Iz ovog odeljka navešćemo samo dve suštinske misli, po kojima je »Marksova filozofija s pravom i sasvim adekvatno nazvana filozofijom prakse«, a ta praksa »podrazumeva filozofiju«. Ovaj jedinstven zaključak autora sadrži u analitičkom obliku smisao čitavog odeljka koji smo posebno istakli i pokazujemo svu marksističku, odnosno naučnu doslednost u određivanju ovog suštinskog pojma Marks-Engelsove nauke, odnosno filozofije. (Prostor nam ne dopušta da u širim analizama ukazujemo na sva bitna mesta ove knjige, pune zgusnutog sadržaja, koji na nov sintetički način daje i odredbe bitnih pojmova marksističke filozofije i savremenog marksizma uopšte.

Zbog toga ćemo se u nastavku u skraćenom obliku zadržati na preostalim poglavljima i ukazati na ostale bitne odluke i vrednosti ove knjige.

Drugo poglavlje razmatra probleme *čoveka i sveta*, probleme bića, posebno čovekovog generičkog i društvenog bića. U središtu ovog uistinu složenog filozofskog sadržaja knjige je traže poglavlje, posvećeno *čoveku kao stvaralačkom biću*, gde se posebno ističe deo o stvaralaštvu kao samorealizaciji čoveka, jednom od suštinskih pitanja marksističke nauke.

Četvrto poglavlje daje marksističko određenje pojmova koji su povezani s osnovnom temom *Čovek kao moralno biće*. U nizu značajnih naslova ovog poglavlja, posebno bismo izdvojili onaj koji govori o temi *Zajednica i ličnost, javne funkcije i samoupravno delovanje*, kojem prethode dva veoma studiozna i na marksizmu zasnovana određenja moralnih principa i normi, pojma i vrste dužnosti. Pri tome se zaključuje da »značajnu ulogu u razvoju morala, prihvatanju i primeni moralnih normi, ima moralno vaspitanje, posebno u samoupravnom društvu«, a »shvatanje o dužnosti koje ima najprogresivnija klasa ujedno je najopravdanije«.

Peto poglavlje, koje je napisao dr Luka Prošić, marksistički obrađuje veoma bitne i danas naročito aktuelne teme koje se odnose na jezik kao sredstvo saobraćanja, počinjući od pojma jezika i informacije, a završavajući se određenjem besedničkih stilova i retorskih kvaliteta, pri čemu je jasno istaknuto Marksovo shvatanje nastanka jezika ne iz »duha«, nego »iz stvarne nužde opštenja sa drugim ljudima«. Autor ovog odeljka ukazao je i na metodološke i druge principe od kojih polazi marksistička lingvistika u proučavanju jezika. Ovaj odeljak, sa svojim osobenim i filozofski veoma aktuelnim sadržajem, dao je upečatljivo obeležje i samoj kompoziciji knjige, pre svega naučnim sadržajima i kvalitetima. Knjigu je posebno obogatila bibliografija glavne filozofske literature na srpskohrvatskom jeziku (domaćih i stranih autora). Važnu ulogu ima registar imena. On treba da olakša razumevanje teksta i da ga učini konkretnijim.

Ova knjiga je prerasla svako moguće opredeljenje autora da bude savremeni filozofski priručnik u smislu uvoda u osnovne filozofske pojmove.

Ona je u svakom pogledu dostigla nivo izvorne marksističke filozofske literature, koja istovremeno doprinosi i naučnom obogaćenju primarnih filozofskih kategorija kojima mora da se bavi savremeni marksizam. Autori su to učinili za sve osnovne pojmove koje knjiga analizira, u čemu su i osnovne njene naučne vrednosti, izvornost i aktuelnost. Ona predstavlja prvi uvod u filozofiju kod nas. Pisanje takvih uvoda do sada je bilo zanemareno, što je neopravdano, jer postoji potreba za tim, gledano sa stanovišta unapređenja filozofije. Iako knjiga nije udžbenik u običnom smislu, ona svojim sadržajem može i tome da posluži (učenicima i studentima koji proučavaju filozofiju, marksizam, sociologiju, psihologiju, pedagogiju itd.).

»FILOZOFIJA – uvod u osnovne pojmove« teži da uvede čitaoca u osnovni smisao i pojmove filozofije, uz stalno prisutnu marksističku analizu problema. Pokazuje se da su to i bitne kategorije savremene filozofije marksizma, tako da ova knjiga nije samo nov pristup daljem marksističkom razjašnjavanju savremenih filozofskih pojmova, već i ukazivanje na mogućnosti njihove naučne i praktične primene u filozofskom poimanju i daljem razvoju naše samoupravne stvarnosti, posebno njene filozofije i ideologije.

Zato su autori, na neki način, nadmašili svoj osnovni polazni cilj, te knjige ujedno predstavlja i dragocen doprinos određivanju bitnih pojmova marksističke misli u samoj njenoj akciji i praksi.

ĐOKO STOJIČIĆ: »PRSTENOVANA PTICA LETI NA JUG«, »Zapis«, Beograd 1981.

Piše Ognjen Lakićević

Ima jedan stih u knjizi Đoka Stojičića koji me duboko oneposkajava. Reč je o stihu »*Ko ljubi nije u prednosti*«; to nije više samo stih, već jedna konstatacija koja se opire svim razlozima u korist poezije. *Ko ljubi nije u prednosti*, sa zabludom se izgovara. Đoko Stojičić to izgovara u stihu, misleći da će nas stih više poneti, a manje zabrinuti. Međutim, ovaj stih ne samo da brine i oneposkajava, već duboko razara duh, stvara razvaline u nama, a razvalina, danas, ima isuviše. U nama i među nama. Takvo gledanje na život neko bi brzo zaključio da ne odgovara istini. Ja kažem: *ko ljubi nije u prednosti* ne samo da odgovara čitavom duhovnom stanju našeg prostora, već ga stih samo izražava kao jedan opsesivni, brutalni lament nad stanjem duha našega vremena. Istina je da je bolno saznanje da je sve to tako kako jeste, ali mi ne možemo zažmuriti pred jednom činjenicom koja nije samo od juče i koja nije prolazna, već je ustaljena u našem životu kao stav, kao nešto što ima apsolutnu prednost ne samo nad egzistencijalnim bićem, već i prednost nad bićem našeg duha.

»Prstenovana ptica leti na jug« sibilčan je naslov, ne samo knjige već bi mogao biti viza za sva naša bekstva. Mi smo svi obeleženi životom, i još ponekim znakom. Taj znak, koji je i nevidljiv, nosimo kao sudbinu, od koje bismo hteli nekud da pobegnemo, nadajući se da će nam promena mesta promeniti i znak (taj teški krst našega vremena). No, gde god krenuli, ma gde se skraskili, sunce je isto, naša misao se ne menja: misao nosimo kao beleg što nosi ptica. I kako da pobegnemo od tog znaka, od tog krsta: gde je to mesto sreće za čoveka? Usamljenost više nije nikakva privilegija: usamljenost plaši čoveka, a u društvu je čovek najusamljeniji. Pa šta onda: kuda? Đoko Stojičić ne odgovara na pitanje: njegova namera nije da odgovara već da zadaje pitanje koja nas muče i za koja, ovaj, i nema pravog odgovora. Nesreća sustiže nesreću; pitanje sustiže pitanje. Odgovori su različiti, svak ima svoj odgovor, pravog nema. Tako ta ptica, ta obeležena ptica – naša misao – kruži, luta po svetu, po kosmosu, kao što atomi kruže.

Đoko Stojičić je pesnik usamljenik. On sa svoga brega usamljenosti gleda kako »sneg pada na lepa grla raspevana« i iščudava se zbog čega ga »stoti put boli nejasna rana«. Jeste, rana je nejasna, ali to ne znači da manje boli. Naprotiv, to može da znači da boli još više, zato što boli nejasno. Ili može biti obrnuto: ne bi bolela ni manje ni više da je rana jasna. Sve u svemu, Stojičić ima mnogo sumnji: s razlogom sumnja u naše egzistencijalno biće, iako se njemu stalno obraća ili mu se obraća upravo zbog toga. Poraz nas prati na svakom koraku: ne razumemo se. Svi pričamo istu priču, na istom jeziku, ali se ne razumemo. A saznanje da nema ljubavi među ljudima, to je ta nejasna rana koja boli. I dok pesnik korača »kroz nezalečivu ranu sveta«, ne može biti spokojan, ali, odmah da nam bude jasno: »Ljubav više nije razlog što se živi«, veruje pesnik, i to verovanje prenosi na čitaoca koji se pita: da li živim od nečije ljubavi, za nečiju ljubav, ili zato što sam s nekim u ljubavi. Odgovor na pitanje je, sluti se, porazan. Živimo zato što smo rođeni. Ni dovoljna uteha, ni dovoljno ohrabrenje za život. Mi sebe ne prepoznajemo. Kao da smo lica zamenili s nekim, kao da smo duše zamenili s nekim drugim, kao da nosimo tuđu dušu u našem telu, kao da nosimo tuđe lice sa sopstvenom dušom, sve je, dakle, izmešano. Nema skladnog spoja. Ne prepoznajemo se. Pesnik Đoko Stojičić pokušava da u ciklusu »Prepoznavanja« učini nešto, ali sve mu se opire, sve mu izmiče. Jedino ostaje pesnikova konstatacija: samo pesma može da nas osveti iznutra.

Tako se čita »Prstenovana ptica leti na jug« i tako ona osvjetljava našu dušu iznutra. Siguran znak da je reč o poeziji kojoj ćemo se uvek rado vraćati.